

CSORBA DÁVID

Szathmárnémethi Mihály (1638–1689) kolozsvári esperes fennmaradt könyvtára*

Szathmárnémethi Mihály a 17. század második felének kálvinista lelkésze, akinek a nevéhez számtalan sikerkönyv fűződik. Életútja a kurrens adattárakból, lexikonokból közismert, ezért ennek itt csak néhány kulmináns elemét emelem ki. Sárospatakon Pósházi Jánosnál disputált, háromévnvi külföldi tanulmányútja során bejárta Németalföld leghíresebb egyetemeit (Franeker, Utrecht, Leiden, Groningen), megfordult Cambridge-ben is. Félútatnyi disputációjánál többször talán csak vándorlásában társa, Eszéki T. István tett túl. Leusden, a neves héber nyelv tudós patronálásával közreadott 1667-ben egy rövid héber nyelvtant. Hazatérve nem került el a hitvitákat sem, több művet írt katolikus papok ellen, és szorítóba lépett a hitehagyott református lelképásztorral, Bátorkeszi Jánossal is. De vitába szállt régmúlt korok szerzőivel is, mint például az antitrinitárius Enyedi Györggyel. Göncről katonasággal űzték el, Debrecenbe menekülve fejezte be a *Mennyei Tárház Kulcsa* című művét, mely a kor legkeresettebb imádságos könyve lett – még a szerző életében ötször – 1710-ig tízszer adták ki Lőcsétől Debrecenen át Kolozsvárig; példányait listázzák az Adattár sorozat könyvlistái, de napjainkig megtalálhatók családi könyvtárakban is. Az 1681-ben megalakult egyházi felsőbb vezetői testület, a kolozsvári Supremum Consistorium tagjai közé választották. Életét kolozskalotai esperesként fejezte be, halotti kartáját megőrizte az utókor, a Farkas utcai templom oldalfalán máig látható.

A 17. század második felének egyik legtermékenyebb magyar kálvinista egyházi írója volt, több sikerkönyv fűződik a nevéhez (héber grammatika, hitvita, imádságos könyv, vasárnapi prédikációk, zsoltármagyarázat műfajában) és a kálvinista ortodoxia vonulatához szokás sorolni.¹ Legújabbban Buzogány Dezső és magam foglalkoztunk 1-1 tanulmányban az életművével.² Könyvtárának jegyzéke nem maradt meg, és az állomány is besorolásra került a katalogizálás rend-

* Ez a tanulmány az OTKA K 101840 számú pályázatának a támogatásával jött létre.

¹ *Tyrocinium hebraicum* (RMK III, 2386), *Igazság próbaköve* (RMNY 3483), *Mennyei Tárház Kultsa* (RMK I, 1149), *A' Négy Evangélisták szerint való Dominica* (RMK I, 1179), *Szent Dávid Psaltériuma* (RMK I, 1234).

² BUZOGÁNY Dezső, *Szathmárnémethi Mihály (1638–1689)*, Kolozsvár, 1995 (Határidő Teológiai Tanulmányok : Doctrina Ecclesiae; Dolgozatok a Református Teológiai Tudományok köréből, 1); CSORBA Dávid, *Ortodoxia és puritanizmus Szatmárnémeti Mihály Dominicájában = Studia Litteraria*, 1998, 98–120. <http://hdl.handle.net/2437/99506>.

jében a kolozsvári könyvtárak 1977-es egybeolvasztásakor. A lelkész „könyvtárának” az összeállítását Jakó Zsigmond nevéhez fűződik, aki az 1940-as évektől kezdve több más munkája mellett szisztematikusan elkezdte gyűjteni és gyűjtetni a régi könyves adatokat. Ezt az 1958-ból származó kézírásos leírást Sipos Gábor felhasználta a Kolozsvári Akadémiai Könyvtár régi könyveinek áttekintéséhez,³ s ehhez ő s én is találtunk még egy-egy kötetet. Ez a leírás tehát a kolozsvári tudósok nyomdokain halad, s – nem reklámfogás, de tényleg – nem jöhetett volna létre a kettejük előmunkálatai nélkül. Illesse végül azért köszönet az Erdélyi Református Egyházkerület főlevéltárosát és az Akadémiai Könyvtár vezetőjét, Prof. Ioan Chindriș urat, hogy ezen felül a könyvek vizsgálatához, a munkakörülmények ideális megteremtéséhez 2011 májusának végén nagy eruditóval és önfeláldozással hozzásegítettek; nemkülönben Horea Furcovicit, aki jó szívvvel munkálkodott közre az autopszia elvégzésében. A könyvek egy részének leírásában pedig Fazakas Gergely Tamásnak és Gávai Anitának köszönöm a segítségét.

Szathmárnémethi Mihály könyveiről, több mint 140 kötetes könyvtári hagyatékáról elsőként Sipos Gábor 1991-es kismonográfiája tudósított. „Gondos könyvgyűjtőként” jellemezte a 17. századi lelképásztort, jelölte saját és gyűjtött kötetek számát, s közölt röviden 1-2 érdekesebb jelenséget az anyagról s az életműről.⁴ Azóta én jelentettem meg néhány kisebb cikket, tanulmányt a kora újkori lelkész hagyatékának felhasználásával,⁵ illetve a Sipos Gábor-féle kolozsvári RMK-katalógus tartalmazza Szathmárnémethi köteteit is, azok teljes könyvésze-ti, kötészeti és possessorii adataival.⁶ Az egész hagyaték leközlése azonban mostanáig váratott magára. Jelenleg a könyvtörténeti kutatásokhoz kapcsolódva terjedelmi okokból csupán a könyvek leírását adom közre, a legalapvetőbb források megjelölésével, a szorosan kapcsolódó magyar könyvésze-ti szakirodalommal. A kötetek teljes leírását, jellemzését, a könyvtulajdonosok- és használók körét, a vásárlás/beszerezés körülményeit, a kiadványoknak a nemzetközi adattárakkal

³ SIPOS Gábor, *A kolozsvári Református Kollégium könyvtára a XVII. században*, Szeged, Scriptum, 1991, (Olvasmánytörténeti dolgozatok, 1). <http://mek.oszk.hu/03200/03245/03245.htm>.

⁴ *Uo.*, 72–73.

⁵ CSORBA Dávid, *Szathmárnémethi Mihály (1638–1689) angliai könyve = Magyar Könyvszemle*, 2002, 159–161. http://epa.oszk.hu/00000/00021/00033/pdf/MKSZ_EPA00021_2002_118_02_159-161.pdf; *Uő*, *Gergely vagy Julián? Egy eltűnt kalendárium (1596) ürügyén = Uő*, *A zászlós bárány nyomában, A magyar kálvinizmus 17. századi világa*, Debrecen–Bp., Kálvin Kiadó, Debreceni Egyetem Történeti Intézete, 2011 (Speculum Historiae Debreceniense [A DE Történeti Intézete kiadványai], 6), 147; *Uő*, *Magyar írók – magyar olvasmányok = Uő* 2011, i. m. 184–186; *Uő*, *Szathmárnémethi Mihály sárospataki disputájának tanulmányai = Magyar Könyvszemle*, 2011, 392; *Uő*, *Kálvinista mártírműfajok magyar földön = Protestáns mártírológia a kora újkorban*, szerk. *Uő*, Fazakas Gergely Tamás, et al. = *Studia Litteraria*, 2012/3–4, 40–41.

⁶ *A Kolozsvári Akadémiai Könyvtár Régi Magyar Könyvtár-gyűjteményeinek katalógusa, Catalogul colecțiilor Biblioteca Maghiară Veche a Bibliotecii Academiei Cluj-Napoca*, szerk., bev. tanulmányt írta SIPOS Gábor, Kolozsvár, Scientia, 2004 (Sapientia Könyvek, Társadalomtudomány, 28). Tovább: SIPOS 2004.

való megfeleltetését, és egyáltalán a kolozsvári esperes életének könyvgyűjtő szokásait egy önálló kismonográfiában tervezem a közeljövőben megjelentetni.

Szathmárnémethi Mihálynak az itt közölt könyves állományában zömmel Kolozsváron őrzött könyvek találhatóak, de előkerült 1-1 példány a Batthyáneumból és a Teleki Tékából is. A kolozsvári lelkész igen akkurátusan és hasonló stílusban (még ha nem is hasonló módon) jelölte a possessori jegyzeteit (vagy a belső kötéstáblán, de még inkább a címlapon). A kapcsolatrendszere csak a vázolt kötetek bejegyzései szerint is elég széles volt, pláne, hogy mindig író ember volt, és Sárospatak, Debrecen, Kolozsvár és Lőcse nyomdáival, mecénásaival élénk kapcsolatot tartott, sűrűn hivatkozott az őt támogató nemesekre köteteinek az előjáró beszédeiben. Az éppen a 17. század második felében hatalmas intenzitással jelentkező magyarnyelvű nyomdatermékek, az iskolavárosok könyvbeszerző bibliopolái, vándordiakjai, kereskedői és orvosai biztosították azt a hátteret, ahonnan kényelmesen beszerezhetette az értelmiségi az őt érdeklő kiadványokat, magyar s nemzetközi piacról egyaránt. Mivel ebből az állományból láthatóan hiányoznak az iskolai művek, az egyházkormányzati és liturgikus kiadványok, a kalendáriumok, és főként pedig a magyar nyelvű kegyességi munkák száma rendkívül alacsony, ezért feltehetően kerülhetnek még elő ezután is Szathmárnémethi birtokolta kötetek. Ez ellen szól ugyanakkor, hogy éppen ezek a műfajok tartották a legnagyobb érdeklődésre igényt, s ezek a könyvek gyorsan cseréltek gazdát, és hamar elrongyolódtak.

A jelenlegi felmérés alapján tehát 143 kötetben 261 kiadvány található, ebből alig 25 példány tartozik az RMK-gyűjtőkörébe (tehát a magyarországi szerzők által írt kiadványokhoz). Nyelvileg latin, kis részben magyar, és található egy-két egyéb nyelvű (görög, héber, arám, szír, holland) kiadvány is. Ez a könyves állomány zömében teológiai, kis részben a filozófiai ismeretek korabeli nemzetközi szakirodalmát, és jelentősebb mennyiségben a 16. századi reneszánsz forráskiadványokat tartalmazza. Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy egy jól képzett 17. századi kálvinista teológus arcképe rajzolódik ki előttünk, egy a korban tipikusnak mondható gyűjteménnyel.

Az adatközlés a szerzők betűrendjében (latinus névvel), azon belül időrendben halad. A könyvek szerzői és kiadói kolonját és a kiadvány méretét a szokványos forma szerint közlöm, az átírásban a betűhív rendet követtem. A szakirodalom legfontosabb tételeit rögzítettem csupán, azaz a könyvtári jelzetet, a régi magyar könyveknél a könyvészeti adattárak (RMK, RMNY) és Sipos Gábor fent említett gyűjteményének vonatkozó tételeit,⁷ és ritkábban egyéb szükséges referenciát. A lista nem tartalmazza a tulajdonos(ok) possessori vagy egyéb bejegyzéseit, mert így hatalmas méretűre növekedett volna ez a leírás. A (...) jelet a tömörítés eszközeként alkalmaztam, a [...] jelet pedig a szerzői névek egységesítésekor (álnév, genitivusos cím, névváltozatok esetén) és a dátumok leírásainak (római karakteres

⁷ Ehhez a rövidítések feloldása: AKv, C – Akadémiai Könyvtár / Republici Româna Academiei (Cluj Napoca / Kolozsvár), Biblioteca Maghiară Veche / RMK-állomány katolikus része; AKv, R – ugyanott, református RMK-állomány; AKv, U – ugyanott, unitárius RMK-állomány.

vagy chronostichonos) feloldásakor. A köteteket szerzői névsorrendben, azon belül időrendben közlöm, a szerzők nevét lehetőség szerint az ismert latinus formában.

*

- 1) Ludovicus ABELLY, *Medvlla Theologica ex Sacris Sscriptvris, conciliorvm Pontificivmqve decretis, et sanctorvm Patrvm ac Doctorvm placitis expressa*, Pars 1, Parisiis: apud Georgivm Iosse, 1652², 12°. – AKv, R. 83201.
Coll. Uő 1652, i. m. Pars 2, Parisiis: apud Georgivm Iosse, 1653², 12°.
- 2) Johannes Henricus ALSTED, *Compendium Physicae, (...) congestum maximam partem è Julii Caesaris Scaligerii exotericarum exercitationum libr. 15. de subtilitate*, respondens Joannes Bisterfeld, Herbornae Nassoviorum: s. n., 1610, 12°. – AKv, R. 85973.
Coll. Uő, *Systema physicae harmonicae*, Herbornae Nassoviorum: s. n., 1612, 12°. – AKv, R. 85974.
Coll. Uő, *Methodus admirandorum mathematicorum*, Herbornae Nassoviorum: s. n., 1613, 12°. – AKv, R. 85975.
Coll. Uő, *Appendicae methodus admirandorum mathematicorum*, Herbornae Nassoviorum: s. n., 1613, 12°. – Önálló jelzete nincs.
Coll. David PAREUS, *Opervm theologicovm exegeticovm, pars [II]; Romanos S. Pauli Epistolam, commentariivs*, Francofvrti [ad Moenum]: apud viduam Jonae Rosae, 1647, 12°. – AKv, R. 85976.
- 3) Johannes Henricus ALSTED, *Prodromus Religionis Trivmphantis*, Alba Juliae: typis celsissimi principis Transylvaniae, 1635 [recte: 1641], 2°. – AKv, BMV, R. 269; RMNY 1877; SIPOS 2004, i. m. 152, 14. sz.
Coll. [Joannes BOCATIUS], *Oratio Dominica Polyglottos vel Pater noster etc. in XXV linguis*, Cassoviæ: Typis Ioannis Fischer, 1614, 8°. – Önálló jelzete nincs; RMNY 1067.
- 4) Henricus ALTING, *Theologia elenctica nova: sive Systema elencticum*, Amstelodami: apud Joannem Janssonium, 1654, 4°. – AKv, R. 83012.
Coll. Uő, *Exegesis Logica & Theologica Augustanae Confessionis; Accesit syllabus controversiarum, quae reformatis hodiè intercedunt cum Lutheranis*, Amstelodami: apud Joannem Janssonium, 1652,² 4°. – AKv, R. 83013.
- 5) Guilielmus AMESIUS, *Bellarminus enervatus*, Amstelodami: apud Joannem Janssonium, 1658, 12°. – AKv, R. 83716.
- 6) ARISTOTELES, *Ta sōzomena* [gör.] : *Opervm Aristotelis stagiritae (...), Tomvs I*, [Lugduni]: [apud Guillelmum Laemarium], 1597, 8°. – AKv, R. 114970.
- 7) ARISTOTELES, *Opervm Aristotelis, Tomvs II*, [Lugduni]: apud Guillelmum Laemarium, 1597, 8°. – AKv, R. 114970.
- 8) *Articuli Vniversorum Statuum et Ordinum Inclyti Regni Hungariae; (...) Adjunctis ad initium Pacificatione Viennensis Et Tractatu Situatorokiensi*, Pot[tendorf]: Verdussen, 1668, 8°. – AKv, BMV, R. 106; RMK III, 2440; SIPOS 2004, i. m. 156, 34. sz.

- 9) Robertus BARONIUS, *Philosophia theologiae ancillans, hoc est Pia & sobria explicatio Quaestionum Philosophicarum in Disputationibus Theologicis subinde occurrentium*, Amstelodami: apud Joannem Schulperoort, typis Adriani Roest, 1649, 12°. – AKv, R. 81356.
Coll. Johannes PISCATOR, *Sylvula dictorum et exemplorum Sacrae Scripturae, quibus doctrina Christiana in locos communes distributa confirmatur*, Herbornae: apud haeredes Christophori Corvini, 1621, 12°. – AKv, R. 81357.
- 10) [BASILIUS MAGNUS], *D[omini]. Basili Magni Caesariensis Episcopi eruditissima Opera*, Coloniae: ex officina Eucharij, in aedibus Eucharij Ceruicorni, aere & impendio M. Godefridi Hittorpij, 1531, 2°. – AKv, R. 82413.
Coll. *Allegoriarum moraliu[m]q[ue] sententiaru[m] in utru[m]q[ue] diuine legis instrumentum*, [Paris]: in officina (...) Jodoci Badii Ascensii, [1520], 2°. – AKv, R. 82414.
- 11) Robertus BELLARMINUS, *Contradictiones Doctorum nunc Romanae Ecclesiae*, Argentorati: Apud Haeredes Bernhardi Iobini, 1597, 4°. – AKv, R. 83376.
Coll. *Confessio et Expositio simplex orthodoxae fidei*, Tigvri: excudebat Christopherus Froschouerus, 1566, 4°. – AKv, R. 83377.
Coll. Fortvnatus CRELLIUS, *Ad Iohannis Pappii Provocationem responsio*, Neapoli Palatinorum: excudebat Matthaeus Harnisch, 1583, 4°. – AKv, R. 83378.
- 12) Robertus BELLARMINUS, *Opera omnia Roberto Bellarmini (...) in septem tomos distribvta*, Coloniae Agrippinae: Sumptibus Bernardi Gvaltheri, 1620, 2°. – AKv, R. 83305.
Coll. Uó, *Disputationvm Roberti Bellarmini*, Vol. 1., Tomus I, Coloniae Agrippinae: Sumptibus Bernardi Gvaltheri, 1620, 2°. – Önálló jelzete nincs.
Coll. Uó, *Opervm Roberti Bellarmini Politiani*, Vol. 1., T. II, Coloniae Agrippinae: Sumptibus Bernardi Gvaltheri, [1619], 2°. – Önálló jelzete nincs.
- 13) Robertus BELLARMINUS, *Disputationvm Roberti Bellarmini*, Vol. 2., T. III, Coloniae Agrippinae: Sumptibus Bernardi Gvaltheri, 1619, 2°. – AKv, R. 83305.
Coll. Uó, *Disputationvm Roberti Bellarmini*, Vol. 2., T. IV, Coloniae Agrippinae, Sumptibus Bernardi Gvaltheri, [1619], 2°. – Önálló jelzete nincs.
- 14) Johannes BERTLINGIUS, *Elenchus apologeticus, institutus ad D. Samuelis Maresii verbosam, minus tamen operosam, & vere Anti-Synodicam censuram*, Ultrajecti: ex Offincina Johannis à Waesberge, 1651, 8°. – AKv, R. 84100.
- 15) Theodor BEZA, *De repudiis et divortiis tractatus, (...) Additur etiam Juris Civilis Romanorum*, Noviomagi Batavorum: typis Reineri Smetii, 1666, 12°. – AKv, R. 119754.
Coll. Johannes CARREUS, *Dissertatio theologica de descensu Christi ad inferos*, Hagae-Comitum: ex Typographia Adriani Vlacq, 1654, 12°. – AKv, R. 119755.
- 16) *Szent Biblia, az az Istennek Ó és Uy Testamentóban foglaltatott egész Szent Irás. Apocryphusok könyvek*, Amstelodamban: Jánsonivs János, 1645,⁴ 8°. – AKv, BMV, R. 388; RMNY 2091; SIPOS 2004, i. m. 309–310, 751. sz.
- 17) *Biblia, dat is: De gantsche H. Schrifture; Prophetien der Propheten* [holl.], T^o Amsterdam: gedruckt by Paulus Aertsz van Ravesteyn, 1654, 2°. – AKv, R. 82397.

- 18) *Het Nieuwe Testament; De Boecken genaemt Apocryphe* [holl.], T'Amsterdam: gedruckt by Paulus Aertsz van Ravesteyn, 1654, 2°. – AKv, R. 82398.
- 19) Johannes BINCHIUS, *Mellificium Theologicum ad disputandum et concionandum proficuum, (...) [V] partibus absolutum, [Mellificii theologici Pars I–V]*, Ams-telodami: apud Johannem Janssonium Juniolem, 1658, 4°. – AKv, R. 83805.
- 20) Hermann BODIUS, *Vnio dissidentivm locorum Scripturae*, Basileae: [Westhe-merus], 1541,⁵ 8°. – AKv, R. 82776.
- 21) Arnold BOOTH, *Vindiciae, sev Apodixis Apologetica, pro Hebraica Veritate, contra (...) Iohannem Morinvm et Lvdovicum Capellvm*, Parisiis: impensis Authoris, Th[eodor]. Pullen, Bibliopolae Londinensis, 1653, 4°. – AKv, R. 82671.
Coll. Uő, *De Textvs Hebraici Veteris Testamenti Certitvdine et Avthentia, contra Lvdovici Capelli Criticam; Epistola Arnoldi Bootii, ad (...) Iacobvm Vsserivm*, Parisiis: typis Viduae Theod[ore]. Pepingué & Steph[ane]. Maucroy, 1650, 4°. – AKv, R. 82672.
Coll. Antonius HULSIUS, *Authentia Absoluta S. Textus Hebraei: Vindicata Contra Criminationes Cl. Viri Isaaci Vossii, in libro recens edito de transla-tione LXX. Interpretum; Adduntur Epistolae*, Roterodami: ex officinâ Arnol-di Leers, 1662, 4°. – AKv, R. 82673.
- 22) Jacobus BRANDMYLLER, *Analysis Typica Librorum Veteris Testamenti Poeti-corum (...), & Propheti-corum*, Basileae Helvet[iae].: Sumptibus Ludovici König, 1621, 4°. – AKv, R. 82640.
Coll. Uő, *Analysis Typica Omnium N. T. Epistolarum Apostolicarum (...): Necnon Libri Apocalypseos S. Johannis*, Basileae: sumptib[us]. & typis Ludovici Regis, 1622, 4°. – AKv, R. 82641.
- 23) Ioannes BRENTZ, *In Exodvm Mosi Commentarii*, Halae Svevorvm, ex officina Petri Brubachij, 1544, 2°. – AKv, R. 82419.
Coll. Uő, *In Leviticvm Librvm Mosi Commentariivs*, Francoforti [ad Moenum], ex officina Petri Brubachij, 1542, 2°. – AKv, R. 82420.
Coll.: Uő, *In librvm Jvdicvm et Rvth Commentarii*, Halae Svevorum, ex officina Petri Brubachij, 1544, 2°. – AKv, R. 82421.
Coll.: Uő, *In Prophetam Amos (...) expositio*, Halae Svevorum, ex officina Petri Brubachij, 1544, 2°. – AKv, R. 82422.
Coll.: Uő, *Iob (...) commentarijs*, Halae Svevorum, per Petrum Frenztium, 1546, 2°. – AKv, R. 82423.
- 24) Joannes BRENTZ, *Esaias propheta, commentariis explicatus*, Francoforti [ad Moenum], ex officina typographica Petri Brubachii, 1550, 2°. – AKv, R. 82462.
- 25) Johannes BRENTZ, *In Evangelion, quod inscribitur, secundam Lucam, duode-cim priora capita, Homiliae [110], (...) Eiusdem Homilię [18] in duodecim posteriora capita*, Francoforti [ad Moenum], [Braubach], 1557, 2°. – AKv, R. 82410.
- 26) Johannes BRENTZ, *[Evangelion quod inscribitur Secundum Ioannem, [154.] Homilijs explicatum] : Homiliae in Evangelistam et Apostolum Ioannem, [Francofurti ad Moenum]: [Brubachius], [1559], 2°. – AKv, R. 82415.*

- 27) Ioannes BRENTZ, [*Operum Tomus 2.*], [Tvingiae: excudebat Georgius Gruppenbachius, 1576], 2° – AKv, R. 82416.
- 28) Joannes BUGENHAGEN, *Psalterium Davidicum Auctarium*, Basileae: excudebat Henricus Petrus, communibus impensis Ioan. Bebelii, 1535, 4°. – AKv, R. 83865.
- 29) Johannes BUXTORF, *Tiberias, sive Commentarius masorethicus*, Basileae Rauracorum: sumptibus & typis Ludovici König, 1620, 4°. – AKv, R. 80798.
- 30) Johannes CALVIN, *Epistola et response; (...) Ioan Calvini vita à Theod. Beza (...) accuratè descripta*, Hanoviae: apud Guilielmum Antonium, 1597,³ 8°. – AKv, R. 82545.
- 31) Jacob CAPELLUS, *Vindiciae pro Isaaco Casaubono, continentes examen praecipuarum controversiarum*, Francofurti [ad Moenum]: apud Jonam Rosam, Typis Johannis Lanceloti, Typographi Acad. Heidelberg., 1619, 4°. – AKv, R. 83810.
Coll. Uő, *Sedis romanae : potestas, sanctitas, fides*, Heidelbergae: impensis Jonae Rosae, Typis Johannis Lanceloti, 1619, 4°. – Önálló jelzete nincs.
- 32) Bartholomaeus CARRANZA, *Svmma omnium conciliorum, a Sancto Petro usque ad Paulum quartum Pontificem*, Antverpiae: Typis Ioan Withagij, in aedibus Ioan. Steelsij, 1559, 8°. – AKv, R. 84453.
- 33) [Martinus CHEMNITZIUS], *Examinis Concilii Tridentini*, Genevae: ex Typographia Jacobi Stoer, [1641], 2°. – AKv, R. 84224.
- 34) CHRYSOSTHOMOS, *Tomus I., Operum Ioanni Chrysostomi Constantinopolitani, Homilias complectens [89]*, apud inclytam Germaniae Basileam: [apud Andream Cratandrum], 1522, 2°. – AKv, R. 82406.
Coll. *Tomus II continet Ioannis Chrysostomi (...) commentarium in Ioannis Evangelia : Homilias videlicet [87]*, S. I.: s. n., s. a., 2°.
Coll. *Tomus III continet Ioannis Chrysostomi (...) de laudibus Pavli Homilias [8]*, S. I.: s. n., s. a., 2°.
- 35) CHRYSOSTHOMOS, *Tomus IV Ioannis Chrysostomi Constantinopolitani, habet Homilias LXXX*, apud inclytam Germaniae Basileam: [apud Andream Cratandrum], 1521, 2° – AKv, R. 82406.
Coll. *Tomus V. operum Divi Ioannis Chrysostomi*, apud inclytam Germaniae Basileam: [apud Andream Cratandrum], 1522, 2° – Önálló jelzete nincs.
Coll. *Index in quinque tomos operum diui Ioannis Chrysostomi*, ex inclyta Germaniae Basilea: per And. Cratandrum, 1522, 2° – Önálló jelzete nincs.
- 36) Joannes AMOS COMENIUS, *Eruditiones Scholasticae Pars II : Janua*, [Patakini]: typis princ., Georgius Renius, 1652, 8°. – AKv, BMV, U 143; RMNY 2430; SIPOS 2004, i. m. 397, 105. sz.
- 37) Joannes AMOS COMENIUS, *Eruditiones Scholasticae Pars III : Atrium*, Patakini: in chalcographia prin., 1652, 8°. – AKv, BMV, R. 109; RMNY 2431; SIPOS 2004, i. m. 179–180, 146. sz.
- 38) Johannes AMOS COMENIUS, *De regula fidei iudicium duplex, (...) utrumque ante hac (annis 1644 & 1645) sub Ulrici Neufeldii nomine publicatum*, Amsterdami: apud Christophorum Conradum, 1658, 8°. – AKv, R. 84186.

- 39) Christophorus CORNER, *Psalterivm Latinvm Davidis Prophetae et Regis*, Lipsiae: imprimebat Andreas Schneider, typis Voegelianis, [1571], 8°. – AKv, R. 82374.
- 40) [Johannes CLOPPENBURG], *Disputatio Theologica, I–VII; Loci de Deo: Disputationes I–IIIX; Loci de Sacro Sancte Trinitate, Disputationes I–V; Loci de Creatione, Disputationes I–V*, Franekeræ: excudebat Vlderius Balck, 1644–1645, 8°. – AKv, R. 508; SIPOS 2004, 166, 81. sz.; az RMK-tételekhez négy magyar 5 kiadványa tartozik. Az összes disputa (25 tétel) leírását Ferenc POSTMA, Jan van SLUIS, *Auditorium Academiae Franekerensis, Bibliographie der Reden, Disputationen und Gelegenheitsdruckwerke der Universität und des Athenäums in Franeker 1585–1843*, Leeuwarden, 1995, 56/1644, 2–7; 56/1645, 1–15b.
- 41) [Johannes CRISPINUS], *Martyrologium, complectens Memorabilissima praecipuorum Martyrum dicta et facta*, Hanoviae: apud Guilielm. Antonium, [1580], 8°. – AKv, R. 84408.
Coll. Lavrentius BENEDICTVS, *Oratio therapeutica, continens Modum curandae Pragensis Academiae*, Pragae: typis Ionathae Bohutsky, [1612], 8°. – AKv, R. 84409.
- 42) Georgius Comarinus CSIPKÉS, *Analysis Apocalypseos (...) Exegetica*, Claudiopoli: Michael Veres-egyházi Szentyel, 1673, 8°. – AKv, BMV, R. 153; RMK II, 1318; SIPOS 2004, i. m. 226, 367. sz.
Coll. Uő, *Catalogus Operum, editorum & nondum editorum prout erant*, Claudiopoli: Michael Veres-egyházi Szentyel, 1677, 8°. – AKv, BMV, R. 153a; RMK II, 1401; SIPOS 2004 leírása nincs.
- 43) Johannes DALLAEUS, *Apologia pro Ecclesiis reformatis*, Amstelodami: apud Jodocum Jansonium, 1652, 8°. – AKv, R. 83686.
Coll. [Johannes COCCEJUS], *Coniectura de Gog et Magog ad Ezechielis [38] et [39]*, S. l.: s. n., [1645], 8°. – AKv, R. 83687.
- 44) [DAMASCENUS], *In hoc opera contenta Theologia Damasceni quatuor libris explicata et (...) commentario elucidata*, trad. Jacques LEFÈVRE D'ÉTAPLES, ed. Josse CLICHTHOVE, Parisijs: ex officina Henrici Stephani, 1512, 2°. – AKv, R. 82463.
- 45) Henricus ECKHARDUS, *Scopae dissolutae, (...) et [14] publicis disputationibus, à Nicolao Arnoldo*, Franekeræ: excudit Idzardus Balck, 1654, 8°. – AKv, R. 83692.
- 46) ENYEDI FAZEKAS János, *Mennyei szó a' lelki alomból fel serkenesről : Avagy, VI. Együgyü Prædikátiok*, Várad: Szenci Kertész Ábrahám, 1652, 8°. – AKv, BMV, R. 80; RMNY 2453; SIPOS 2004, i. m. 196, 220. sz.
- 47) Andreas ESSENIUS, *Systematis Theologici, Pars prior*, Ultrajecti: ex Officinâ Johannis à Waesberge, [1659], 4°. – AKv, R. 83449.
Coll. Uő, *Systematis Dogmatici, Tomus II*, Amstelaedami: ex Officinâ Johannis à Waesberge, [1661], 4°. – Önálló jelzete nincs.
Coll. Uő, *Systematis Dogmatici, Tomus III.*, Amstelaedami: apud Johannem Jansonium à Waesberge, [1665], 4°. – Önálló jelzete nincs.

- 48) Stephanus FABRITIUS, *Conciones Sacrae in Decalogvm seu decem praecepta a Deo ipso Dvabvs Tabvlis conscripta, et per Mosen populo Israëlitico tradita*, Bernae: typis Georgii Sonnleitneri typographi, impensis haeredum authoris, 1649, 4°. – AKv, R.82682.
- 49) Daniel FEATLEY, Robert HARRIS, *Pedum Pastorale seu Conciones duae ad Johan. 21. v. 15–18.*, Ultrajecti: Henricus Versteegh, 1657, 12°. – AKv, R. 82219.
 Coll. Oliver BOWLES, *Allocutio hortatoria ad ministros evangelii reformatos*, S. l.: s. n., s. a., 12°. – Önálló jelzete nincs.
 Coll. [William CHAPPELL], *Methodus Concionandi Anglicana*, S. l.: s. n., s. a., 12°. – Önálló jelzete nincs.
 Coll. [Johannes Henricus BISTERFELD], *Scripturae sacrae*, Lugduni: apud Lucam à Vuyren, 1654, 12°. – AKv, R. 82220.
 Coll. Uő, *Ars concionandi*, S. l.: s. n., s. a., 12°. – Önálló jelzete nincs.
- 50) Sigismundus FERRARIUS, *De rebvs Vngarice provinciae Sac. Ordinis Praedicatorvm [díszcímlap]; De rebvs Hvngarice provinciae Ordinis Praedicatorvm, partibvs qvatvor, et octo libris distribvti commentarii*, Viennae Avstriae: Typis Matthaei Formicae, [1637], 4°. – AKv, BMV, R. 85475.
 Coll. Johannes Tomcus MARNAVITIUS, *App[endix]. Vita Beati Avgvstini Ordinis Praedicatorum*, S. l.: s. n., s. a., 4°. – Önálló jelzete nincs.
- 51) Jacobus FONTANUS, *Methodvs Generalis et specialis cognoscendi & curandi morbos, item Practica cvrandorvm morborvm corporis hvmani, in quatuor lib[ri]. distincta*, Parisiis: apud Hadrianvm Beys, 1612,² 8°. – AKv, R. 81522.
 Coll. Uő, *Practica cvrandorvm morborvm corporis hvmani*, Parisiis: apud Hadrianvm Beys, 1612, 8°. – AKv, R. 81523.
- 52) [Joannes FOX], *Eicasmí seu Meditationes (...) in Apocalypsin*, [Genevae]: s. n., [1596], 8°. – AKv, R. 83589.
- 53) Gemma FRISIUS, *Arithmetica, Az az, Az Szamvetesnec Tvdomania*, [ford. LASKAI János], Debreczenbe: Rodolphus Hoffhalter, 1582,² 8°. – AKv, BMV, R. 121; RMNY 504; SIPOS 2004, i. m. 155–156, 32. sz.
- 54) [Petrus GALATINUS], *De Arcanis Catolicae Veritatis*, Basileae: per Ioannem Hervagium, 1561, 2°. – AKv, R. 83344.
 Coll. Joannes REUHLIN, *De verbo Mirifico, libri III*, Basileae: [Hervagius], [1661], 2°. – Önálló jelzete nincs.
 Coll. Uő, *De arte Cabalistica libri tres*, S. l.: s. n., s. a., 2° – Önálló jelzete nincs.
- Coll. [Henricus BULLINGER], *Daniel sapientissimus Dei Propheta (...); Accessit huic Epitome temporvm et rervm*, Tigvri: excudebat, C. Froshovervs, [1565], 2°. – Önálló jelzete nincs.
- 55) Marzio GALEOTTO, *Salomon Hvngaricvs vel de Matthiae Corvini (...) Hungariae regis sapienter, egregie, fortiter et jocose dictis ac factis libellus*, Cassoviae: Fischer, 1611, 8°. – AKv, BMV, R. 265; RMNY 1016; SIPOS 2004, i. m. 203, 262. sz.

- 56) Petrus GASSENDUS, *Disquisitio metaphysica seu dvbitationes et instantiae: adversus Renati Cartesii Metaphysicam, et Responsa*, Amsterodami: apvd Iohannem Blaeu, [1644], 4°. – AKv, R. 81464.
 Coll. Henricus REGIUS, *Brevis explicatio mentis humanae, sive Animae rationalis (...) et à notis Cartesii vindicata*, Trajecti ad Rhenum: typis Theodori ab Ackersdijck, et Gisberti à Zijll, [1657], 4°. – AKv, R. 81465.
 Coll. Uő, *Epistola (...) ad V. Cl[audum]. Clerselierum JCTum Parisiensem*, Trajecti ad Rhenum: typis Theodori ab Ackersdijck, et Gisberti à Zijll, [1661], 4°. – AKv, R. 81466.
 Coll. Uő, *Conciliatio locorum S[acrae] Scriptvrae cum diurnâ et annuâ telluris circumrotatione*, Trajecti ad Rhenum: typis Theodori ab Ackersdijck & Giberti [sic!] à Zijll, [1658], 4°. – AKv, R. 81467.
 Coll. Johannes SCHULERUS, *Examiniis philosophiae Renati Des-Cartes specimen, sive Brevis et perspicua Principiorum Philosophiae Cartesianae refutatio*, Amstelodami: apud Petrum le Grand, [1666], 4°. – AKv, R. 81468.
 Coll. Antonius DEUSINGIUS, *Natvrae Teatrvum vniversale*, Hardervici: apvd Nicolavm â Wieringen, [1644], 4°. – AKv, R. 81469.
- 57) [Innocentus GENTILLETUS], *Commentariorvm de regno avt qvovis principatv (...) administrando (...) Aduersus Nic[olavm]. Machiauellum Florentinum*, S. l.: s. n., [1578], 8°. – AKv, R. 81367.
- 58) Thomas GOODWIN, *Opuscula quaedam [Triumphus fidei à morte Christi; Tractatus syngeneus; Reditus precationum; Vanitas cogitationum]*, Heidelbergae: typis Samuelis Brown, [1658], 8°. – AKv, R. 84072.
 Coll. [Jacobus USSER], *Gravissimae qvaestionis, de christianarum Ecclesiarum in Occidentis praesertim partibus*, Hanoviae: typis Haeredum Aubrianorum, [1658],² 8°. – AKv, R. 84073.
- 59) Rudolphus GUALTHERUS, *Isaias : In Isaiam Prophetam (...), Homiliae [327]*, ed. sec., Tigvri: apud Ioannem Wolphium, typis Frosch, [1594],² 2°. – AKv, R. 82456.
 Coll. Uő, *In Prophetas dvodecim, quos vocant Minores (...) Homiliae*, Heidelbergæ: e typographeio Iohannis Lancelotti, impensis Andreae Cambieri, [1609],³ 2°. – AKv, R. 82457.
- 60) Abraham van GULICHIUS, *[Sabbā ha-itīm], sive Theologia Prophetica De rebus Veteris Testamenti*, 1–2. T., Amstelodami: apud Johannem à Someren, 1675–84, 4°. – AKv, R. 82983.
- 61) Nicolaus HEMMINGIUS, *Commentaria in omnes Epistolas Apostolorum*, Francofvrti ad Moenum: apud Georgium Coruinum, [1579], 2°. – AKv, R. 83334.
 Coll. Henricus BULLINGERUS, *In Apocalypsim Iesu Christi, reuelatam quidem per Angelum Domini, (...) Conciones [100]*, Basileae: per Samvelem Regium, [1570], 2°. – AKv, R. 83335.
- 62) Ivstus HEURNIUS, *De legatione evangelica ad Indos capessenda admonitio*, Lvgdvni Batavorum: ex Officinâ Elzeviriana, typis Isaaci Elzeviri, [1618], 8°. – AKv, R. 84415.

- 63) [HIERONYMOS], *S[ancti]. Hieronymi Lvcvbrationes omnes vna cum pseudepigraphis, & alienis admixtis, T. 1–9*, Basileae: apud Ioan[nem]. Frobenium, [1526], 2°. – AKv, R. 82437.
- 64) [HILARIUS], *Hilarii (...) Lvcvbrationes*, ed. [ERASMUS Roterdamensis], [Martinus LIPSIUS], Basileae: Froben, [1550], 2°. – AKv, R. 82445.
- 65) Gisberti ab ISENDOORN, *Physiologia peripatetica*, Daventriae: excudit Conradus Thomaeus, [1642], 4°. – AKv, R. 85627.
- 66) Gisberti ab ISENDOORN, *Effatorum philosophicorum centuriae [V]*, Daventriae: typis Conradi Thomaei, Bibliopolae & Typographi, [1643], 8°. – AKv, R. 113374.
Coll. Uő, *Effatorum philosophicorum centuriae [I–II]*, Daventriae: excudebat Conradus Thomaeus, [1642]. – Önálló jelzete nincs.
Coll. Uő, *Effatorum philosophicorum centuriae [III–V]*, Daventriae: excudebat Conradus Thomaeus, [1643]. – Önálló jelzete nincs.
- 67) Joannes JUNIUS, *Examen responsionis Favsti Socini, ad Librum Jacobi Wieki*, Amsterodami: apud Henricum Laurentium, 1628, 8°. – AKv, R. 83515.
- 68) [JUSTINUS MARTYR], *Divi Ivstini Philosophi ac Martyris Christi, opera*, ed. Sigismundus GELENIUS, Parisiis: apud Guilielmum Iullianum, 1565, 8°. – AKv, R. 82572.
- 69) Bartholomaeus KECKERMANNUS, *Systema astronomiae compendiosvm*, Hanoviae: apud haeredes Guilielmi Antonii, 1613, 8°. – AKv, R. 86434.
Coll. Uő, *Systema Geographicvm, dvobvs libris adornatum & publice olim prelectum*, Hanoviae: apud Petrum Antonii, [1616], 8°. – AKv, R. 86435.
Coll. [Clemens TIMPLERUS], *Opticae Systema methodicum per theoremata et problemata selecta concinnarum (...) : Subiecta est Physiognomia humana*, Hanoviae: apud Petrum Antonium, [1617], 8°. – AKv, R. 86436.
- 70) KISMARJAI VESZELIN Pál, *Kegyés és istenes Beszélgetések*, Debreczen: Fodorik Menyhért, 1633, 8°. – AKv, R. 182; RMNY 1562; SIPOS 2004, i. m. 224, 360. sz.
- 71) Idős KÖLESÉRI Sámuel, *Szent Irás Ramaiara vonatott Fél-keresztyen*, Debreczen: Rosnyai János, 1677, 8°. – AKv, BMV, R. 144; RMK I, 1209; SIPOS 2004, i. m. 230, 390. sz.
Coll.: Uő, *Keserü-édes*, Debreczen: Rosnyai János, 1677, 8°. – AKv, BMV, R. 144/a; RMK I, 1210; SIPOS 2004, i. m. 230, 389. sz.
- 72) Philippus LANSBERG, *Catechesis Religionis Christianae quae in Belgii et Palatinatus Ecclesiis docetur, Sermonibus LII. Explicata*, Hanoviae: Impensis Egenolphii Emmelij, [1620], 8°. – AKv, R. 83149.
Coll. Johannes-Henricus ALSTED, *Pentateuchus Mosaica & Pleias Apostolica*, Herbornae Nassoviorum: sumptibus Georgii Corvini, & Johan-Georgii Muderspachii, 1631, 8°. – AKv, R. 83150.
- 73) Jacobus LAURENTIUS, *Prodiga Iesuitarum liberalitas*, Amstelredami: ex Officina Henrici Laurentij, 1618, 8°. – Akv, R. 115763.

- Coll. [Martinus SCHOOCK], *Sophistica Zuickero-Sociniana, sive, Ignorantia Danielis Zuickeri Medici Sociniani, detecta*, Groningae: Typis Viduae Edzardi Agricolae, 1664, 8°. – AKv, R. 115764.
- 74) Jacobus LAURENTIUS, *Apologeticvs adversvs Maximilianvm Sandaevm Jesvitatam*, Amstelredami: ex Officina Henrici Lavrentij, 1619, 8°. – AKv, R. 83492.
Coll. Uő, *Apologeticvs alter*, Amstelredami: ex Officina Iacobi Lavrentij, 1619, 8°. – Önálló jelzete nincs.
- 75) Jacobus LAURENTIUS, *Catechesis Heidelbergensis Orthodoxa, contra censuram (...) excalvinizationem Ioannis Andreae Coppensteinij, (...) ad Serenissimum Bohemiae Regem, Fridericvm Qvintvm*, Amstelredami: sumtibus Henrici Lavrentij, 1625, 8°. – AKv, R. 83143.
- 76) Jacob LAURENTIUS, *S. Apostoli Iacobi, Epistola catholica perpetuo commentario explicata*, Amsteldami: excudebat Cornelius Breugelius, sumptibus Henrici Laurentii, Bibliopolae Amsteldamensis, [1635], 4°. – AKv, R. 84026.
Coll. Uő, *S[acrae]. Apostoli Petri, Epistola catholica prior*, Campis: excudebat Arnoldus Benier, sumptibus Henrici Laurentii, Bibliopolae Amsteldamensis, [1640], 4°. – AKv, R. 84027.
Coll. Uő, *S. Apostoli Petri, Epistola catholica posterior*, Amsteldami: sumptibus Henrici Laurentii, Bibliopolae Amsteldamensis, [1641], 4°. – AKv, R. 84028.
- 77) Ludovicus LAVATER, *Propheta Ezechiel (...) homiliis*, Genevae: s. n., 1581, 2°. – Akv, R. 82449.
Coll. Uő, *Liber Hesterae homiliis [47] (...) expositus*, Tiguri: excudebat Christophorus Froschouerus, 1585, 2°. – AKv, R. 82450.
- 78) Ludovicus LAVATER, *In Librvm Proverbiorvm sive Sententiarum Solomonis Regis sapientissimi*, Tiguri: apud Christophorum Froschouerum, 1586,³ 2°. – AKv, R. 82451.
Coll. Uő, *Liber Iobi, Homiliis [141]*, Tigvri: excvdebat Christophorus Froschovervs, 1585, 2°. – AKv, R. 82452.
- 79) Ludovicus LAVATER, *In Librvm Iosve invictissimi imperatoris Israelitarum Homiliae [73]*, Heidelbergae: typis Iohannis Lancelloti, impensis Andraeae Cambieri, [1614],³ 2°. – AKv, R. 82425.
Coll. Uő, *Liber Ivdicvm, Homilijs [107]*, Tigvri: excvdebat Christophorus Froschovervs, [1585], 2°. – AKv, R. 82426.
Coll. Uő, *In Libros Paralipomenon sive Chronicorvm (...) commentarijs*, Heidelbergae: impensis Andraeae Cambierii, [1600],² 2°. – AKv, R. 82427.
Coll. Uő, *Liber Iobi, Homiliis [141]*, Tigvri: excvdebat Christophorus Froschovervs, [1585], 2°. – AKv, R. 82428.
Coll. Rudolphus GUALTHERUS / WALTHER, *In Ioannis Apostoli & Evangelistae Epistolam Canonicam, Homiliae [37]; In eiusdem apostoli duas posteriores Epistolas, homiliarum sylviae*, Tigvri: in officina Christophori Froschoveri, [1589], 2°. – AKv, R. 82429.
- 80) [Constantinus L'EMPEREUR ab OPWYCK], *Doctrinae de iustificatione, (...) Disputationes Theologicae [18]*, Lugduni Batavorum: J[oaannes]. Maire, 1648.

4°. – AKv, R. 659; SIPOS 2004, 318, 790. sz. A kötet 18 leideni disputát tartalmaz, ebből 1 tétel RMK (RMK III, 1708).

Coll. [Claudius SAUMASIVS], *De Transsubstantiatione Liber: ad Ivstvm Pacivm Contra H[ugonem]*. Grotivm, Hagiopoli: Typis Theodori Eudoxi, 1646, 8°. – AKv, R. 660.

81) Johannes LEUSDEN, *Scholae Syriace libris tres, unà cum Dissertatione de literis & lingua Samaritanorum*, Ultrajecti: ex Officinâ Meinardi à Dreunen, [1658], 8°. – AKv, R. 96009.

82) [Titus LIVIUS], *Latinae Historiae Principis, Decas IV*, ed. [ERASMUS Roterodamensis], Lvgdvni: apvd Seb. Gryphivm, 1554, 8°. – AKv, R. 80311.

Coll. Uő, *Latinae Historiae Principis, Decadis V, libri V*, Lvgdvni: apvd Seb[astianvm]. Gryphivm, 1554, 8°. – AKv, R. 80312.

83) Fridericus à LUIS, *Alcoranus Franciscanorum*, Daventriae: Typis Johannis Columbii, 1651, 12°. – AKv, R. 114402.

84) Martinus LUTHER, *Postilla Domestica*, Francfordiae ad Viadrvm: Eichorn, 1553, 2°. – AKv, R. 82599.

85) Martinus LUTHER, *De servo arbitrio*, Neostadii Palatinorvm: typis Matthaei Harnisii, [1591], 8°. – AKv, R. 83631.

86) Conradus LYCOSTHENES, *Parabolum sive Similitudinum, (...) ab Erasmo Roterodamo collectae (...) sunt: Loci Commvnes (...) sententiis*, [Genevae]: Jacobus Stoer, 1602, 8°. – AKv, R. 80477.

87) Johannes MACCOVIUS, *Distinctiones et Regulae Theologicae ac Philosophicae*, ed. Nicolaus ARNOLD, Amstelodami: apud Ludovicum Elzevirium, [1653], 12°. – AKv, R. 84202.

Coll. Henricus ALTING, *Methodus Theologiae Didacticae, addita est ejusdam Methodus Theologia Catechetica*, Amstelodami: apud Aegidium Janssonium Valkenier, [1662], 12°. – AKv, R. 84203.

Coll. Guilielmus AMESIUS, *Sententia de origine Sabbati & die Dominico, disputavit: Nathanael Eatonus*, Franekeræ: excudit Idzardus Alberti, 1653, 12°. – AKv, R. 84204.

88) [Johannes MAJOR], *Valeriani Magni (...) Juditium*, Jenae: typis et Sumtibus Tobiae Steinmanni, [1630], 8°. – AKv, R. 83567.

Coll. [Johannes Henricus HOTTINGER], *Historia Disceptationes, inter Orthodoxum et Pontificium, de Monachatu et Eucharistia*, Tiguri: Impensis Johannis Guilielmi Simleri, Librarii, [1663], 8°. – AKv, R. 83568.

89) [Johannes MANLIUS, Philipp MELANCHTHON], *Locorum communium collectanea*, [Basileae: per Ioannem Oporinum, 1562], 8°. – AKv, R. 84166.

90) Samuel MARESIUS, *Epicrisis Theologica, (...) Adversus Iohannis Dallaei Apologiam*, Groningae: typis F[rantii]. Bronchorstii, 1658, 12°. – AKv, R. 83213.

91) Johannes MARTINUS, *Praxeos populariter Concionandi rudimenta*, Groningae: typis Francisci Bronchorstii, 1657,² 8°. – AKv, R. 82738.

Coll. Uő, *Praxeos Concionandi Gymnasmata, Analytica potissimum & Topica*, Groningae: typis Francisci Bronchorstii, 1657,² 8°. – AKv, R. 82739.

- 92) [Georgius] MARTONFALVI, *Petri Rami Dialecticae Libri Dvo*, Ultrajecti: apud Wilhelmi Wier, 1658, 12°. – AKv, BMV, R. 246; RMK III, 2021.
- 93) Georgius MARTONFALVI, *Exegesis libri, Secundi Medullae Amesianae*, Debrecini: Karancsi, 1675, 12°. – AKv, BMV, R. 258; RMK II, 1354; SIPOS 2004, i. m. 239, 428. sz.
- 94) Philippus MELANCHTHON, *Commentarii in Epistolam Pauli ad Romanos*, Argentorati: [apud Cratonem Mylium, [1560], 12°. – AKv, R. 84192.
- 95) [Philippus MELANCHTHON], *Operum omnium (...), Pars I*, ed. Caspar PEUCER, Wittebergae: excudebat Iohannes Crato, [1562], 2°. – AKv, R. 82589.
- 96) [Philippus MELANCHTHON], *Confessio fidei exhibita (...) anno [1530] : Cum duplici editione*, Basileae: per Petrum Pernam, 1567, 8°. – AKv, R. 83194.
Coll. Uő, *Addita est Apologia Confessionis [Augustanae] diligenter recognita*, S. I.: s. n., s. a., 8° – Önálló jelzete nincs.
- 97) [Peter MELIUS Juhász], *Confessio catholica de praecipuis fidei articulis exhibita*, Debrecini: typ[is]. Huszár, 1562, 4°. – AKv, BMV, R. 336; RMNY 176; SIPOS 2004, i. m. 247, 460. sz.
Coll. [MEDGYESI Pál], *Trecentum-viratus et ultra*, Patakini : Renius, 1656, 4°. – Önálló jelzete nincs; RMK II, 861; SIPOS 2004, leírása nincs.
- 98) MELIUS Péter, *Az Szent Janosnac tött jelenesnec magyarazasa*, Varad: typ[is]. Török, Raphael Hoffhalter, 1568, 4°. – Batthyáneum (száma nincs megadva); GYÁRFÁS Elemér, *A Batthyány-Intézet régi magyar könyvtára*, Batthyáneum 2(1913), 58., 58; RMNY 259.
- 99) [Philippus de MORNAEUS], *De Veritate Religionis Christianae liber (...) Adversus Atheos, Epicureos, Ethnicos, Iudaeos, Mahumedistas & caeteros Infideles*, Lvgdvni Batavorvm: ex officina Plantiniana, apud Franciscum Raphelengium, [1587], 8°. – AKv, R. 83095.
- 100) Friderici NAVSEA, *Catechismus catholicus*, Coloniae: ex Officina Haeredum Ioannis Quentel, [1553], 2°. – AKv, R. 83321.
- 101) Ioannes OECOLOMPADIUS, *Theophylacti (...) in quatuor Euangelia enarrationes*, Basileae: in officina Andreae Cratandri, [1524], 2°. – AKv, R. 82253.
- 102) Lucas OSIANDER, *Enchiridion Controversiarum*, Tubingae: apud Georgium Gruppenbachium, [1605], 8°. – AKv, R. 83632.
Coll. Uő, *Appendix historica, de Anabaptisticae Sectae origine, authore pracedentis Enchiridij*, S. I.: s. n., [1615], 8°. – AKv, R. 83633.
Coll. Uő, *Enchiridion Controversiarum*, Francofvrti [ad Moenum]: apud Wolfgangum Richterum, impensis Ioannis Berneri, [1614], 8°. – AKv, R. 83634.
- 103) PÁPAI PÁRIZ Ferenc, *Pax animae*, Kolosváratt: Veresegyházi Szentyelel Mihály, 1680, 8°. – AKv, BMV, U. 237; RMK I, 1246; SIPOS 2004, i. m. 465, 450. sz.
- 104) David PAREUS, *Libri duo : Calvinus orthodoxus, hoc est Doctrina orthodoxa Iohannis Calvini de sacrosancta trinitate: et de aeterna Christi diuinitate* : [I, *Calvinus orthodoxus de sacrosancta trinitate*]; [II, *Solida expositio XXXIIX. difficilimorum scripturae locorum & oraculorum*], Neostadii: [Harnisch], [1595], 8°. – AKv, R. 83118.

- Coll. Uő, *De symbolis sacramentalibus, et de ritv fractionis in S[acra]. Eucharistia, libri duo*, Ambergae: [s. n.], Anno MIsErICorDIae [1603], 8°.
– AKv, R. 83119.
- 105) David PAREUS, *Opervm theologicorvm exegeticorvm, Tomus I, pars I–II*, ed. Johannes Jacobus PAREUS, Francofvrti [ad Moenum]: apvd viduam Jonae Rosae, [1647], 2°. – AKv, R. 83759.
- 106) David PAREUS, *Opervm theologicorvm exegeticorvm, Tomus II, pars III–IV*, ed. Johannes Jacobus PAREUS, Francofvrti [ad Moenum]: apvd viduam Jonae Rosae, [1647], 2°. – AKv, R. 83759.
- Coll. Andreas RIVETUS, *Suspiria poenitētis afflicti, Solatia confidentis animi, sive Meditationes in VII Psalmos, vulgo dictos Poenitentiales*, Arnheimii: apud Iacobum Riestum, [1635], 2°. – Önálló jelzete nincs.
- 107) S. PATAKI István, *Ez világnak dolgainak igazgatásának mestersége (...) : Száz jeles Regulák*, Kolosvárott: Veresegyházi Mihály, 1681, 4°. – AKv, BMV, C. 399; RMK I, 1263; SIPOS 2004, i. m. 88, 289. sz.
- 108) Chounradus PELLICANUS, *Tomvs secvndvs, in qvo continentvr Historia Sacra*, Tigvri: in officina Froschoviana, [1538], 2°. – AKv, R. 83328.
- 109) Chounradus PELLICANUS, *Tomvs Tertivs, in hoc continentvr Prophetæ posteriores omnes*, Tigvri: in Officina Christophori Froschoveri, [1534], [2]°. – AKv, R. 83328.
- Coll. Uő, *Tomvs Tertivs, in hoc continentvr Prophetæ posteriores omnes*, Tigvri: in Officina Chrsitophori Froschoveri, [1534], [2]°.
- Coll. Uő, *Tomvs qvartvs, in qvo continentvr scripta reliqva*, Tigvri: Christophorvs Froschoversu excvdebat, [1534], [2]°.
- 110) Guilelmus PERKINSUS, *Opera omnia theologica, in dvos tomos tribvta : Tomus I, Opervm omnivm theologicorum qvae exstant*, trad. Thomas DRAXON, Genevae: apud Petrum et Iacobum Chouët, [1624], 2° – AKv, R. 82956.
- Coll. Uő, *Tomus II, Theologiae stvdiosis pervtilis*, Genevae: apud Petrum et Iacobum Chouët, [1624], 2° – Önálló jelzete nincs.
- 111) Moses PFLACHERUS, *Analysis Typica Omnium cūm veteris, tum noui Testamenti Librorum Historicorum*, Basileae: per Ludovicvm Regem, [1621],⁵ 4°. – AKv, R. 82638.
- Coll. Jacobus BRANDMYLLERUS, *Analysis Methodica Typica Evangeliorum Dominicalium et Festalium*, Basileae: ex officina Ludovici Regis, [1620], 4°. – AKv, R. 82639.
- 112) Johannes PISCATOR, *Commentarii in omnes libros Novi Testamenti*, Herbornaе Nassoviorum: s. n., [1638],³ 2°. – AKv, R. 83771.
- 113) Amandus POLANUS, *Sympathia catholica seu Consensus catholicvs et orthodoxvs*, Genevae: ex Typographia Iacobi Stoer, [1612], 4°. – AKv, R. 83528.
- 114) [Christophorus PORSENA], *Theophylacte (...) Pauli epistolis*, Coloniae: Petri Quentel, [1527], 4°. – AKv, R. 83841.
- 115) I. RÁKÓCZI György, *Instructio, quam (...) Georgivs Rakoczii (...) tradidit (...) domino Georgio Rakoci (...) valedixisset*, Albae-Juliae, typ[is]. Principis,

1638, 4°. – AKv, BMV, R. 361; RMK II, 522; RMNY 1722; SIPOS 2004, i. m. 279, 615. sz.

Coll.: [Johann Heinrich ALSTED], *Schola triumphata (...) per D[ominum]. Georgium Rakoci*, S. l.: s. n., s. a., 4°. – Önálló jelzete nincs; RMK II, 523; SIPOS 2004 leírása nincs.

Coll.: I. RÁKÓCZI György, *Instructio, quam (...) Georgivs Rakoci (...) tradidit (...) domino Sigismvndo Rakoci*, Albae-Juliae: typ[is]. Principis, 1640, 4°. – RMK 553; RMNY 1827; SIPOS 2004 leírása nincs.

Coll.: Johann Heinrich BISTERFELD, *Pallas Dacica*, Albæ-Juliae: ex Typographia Suæ Celsitudinis, 1640, 4°. – Önálló jelzete nincs; RMK II, 554; SIPOS 2004 leírása nincs.

116) Henricus REGIUS, *Philosophia naturalis*, Amstelaedami: apud Ludovicus & Daniel Elzevirii, 1661,³ 4°. – Teleki–Bolyai Könyvtár, BO–4240.

117) Jacobus REVIUS, *Historia vitae, doctrinae, ac rerum gestarum Davidis Georgii Haeresiarchae*, Daventriae: apud Nathanaëlem Costium, Bibliopolam, [1642], 8°. – AKv, R. 84445.

118) Jacobus REVIUS, *Methodi Cartesianae consideratio Theologica*, Lvgd[vni]. Batavorvm: apud Hieronymum de Vogel, [1648], 12°. – AKv, R. 83207.

Coll. Uő, *Statera Philosophiae Cartesianae, et ad virulentem Epistolam (...) Adriani Heereboortii (...) respondetur*, Lvgdvni Batavorvm: ex officina Petri Leffen, s. a., 12°. – AKv, R. 83208.

119) Jacobus REVIUS, *Thekel* [héb.] *hoc est Levitas defensionis Cartesianae, quam Iohannes Claubergius Considerationi & Staterae Iacobi Revii opposuit*, Brielaë: excudebat Michael Feermans, [1653], 12°. – AKv, R. 81358.

120) Jacobus REVIUS, *Kartésiomania* [gö.], *hoc est, Furiosum nugamentum, quod Tobias Andreae, sub titulo Assertionis Methodi Cartesianae, orbi literato obtrusit*, Lugduni Batavorum: [apud hæredes Johannis Nicolai à Dorp], 1654, 12°. – AKv, R. 81332.

121) Jacobus REVIUS, *Kartésiomaniasz* [gö.], *pars altera, (...), Assertiones Tobiae Andreae respondetur*, Lugduni Batavorum: s. n., [1655], 12°. – AKv, R. 83263.

122) Martinus SCHOOKIUS, *Desperatissima causa Papatus, nuper miserè prodita, Nunc turpiter deserta à Cornelio Iansenio (...) et postremò (...) à Liberto Fromondo*, Amstelodami: typis Joannis Janssonii, [1638], 4°. – AKv, R. 82039.

Coll. Uő, *Avctarivm ad Desperatissimam Causam Papatus sive Responso ad Epistolam Liberti Fromondi*, Trajecti ad Rhenum: apud Wilhelmum Strick, [1645], 4°. – AKv, R. 82040.

Coll. Moses AMYRALDUS, *Doctrinae Ioannis Calvinii, De Absolvto Reprobationis Decreto, Defensio*, Salmvrii: apud Isaacvm Desbordes, [1641], 4°. – AKv, R. 82041.

Coll. Johannes Georgius DORSCHSUS, *Dissertatio de Autoritate Ecclesiae sive Explicatio verborum B. Augustini*, Argentorati: excudebat Josias Stædelius, [1653], 4°. – AKv, R. 82042.

Coll. [Hieronymus ZAHOROWSKI], *Monita privata Societatis Iesu*, S. l.: s. n., [1657], 4°. – AKv, R. 82043.

- 123) Abraham SCULTETUS, *Medullae Theologiae patrum syntagma*, Francofurti [ad Moenum]: sumptibus Jonae Rhodii, [1634], 4°. – AKv, R. 83824.
- 124) Casparus SIBELIUS, *Christianae Praecationes et Gratiarum actiones*, Daventriae: typis Johannis Colombii, 1658, 12°. – AKv, R. 83283.
- 125) [William SMITH], *Gemma fabri, Qua sacri Biblij margaritae (...) continentur*, Londini: ex typographia Felicis Kingstoni, impensis Iohannis Porteri, 1598, 8°. – AKv, R. 484.
Coll. Matthias NÓGRÁDI, *Epistolae ad Romanos scriptae, I–III*, Debreczini: apud Melchiorem Fodorik, 1651, 8°. – AKv, BMV, R. 484a; RMNY 2361; SIPOS 2004, i. m. 259.
- 126) Caspar STRESO, *Het voor-beeldt vande Gesonde Woorden* [holl.]: *dat is: De Szonden der Saligheyt, beyde in Kennisse ende Practyke*, 's Graven-hage: door de weduwe van wijlen Franck vander Spruyt, 1645,⁴ 8°. – AKv, R. 84146.
Coll. Uő, *History-Catechismus* [holl.], *dat is Korte onderwysinge voor de Eenvoudige*, 's Graven-hage: door de weduwe van wijlen Franck vander Spruyt, 1645, 8°. – AKv, R. 84147.
- 127) Caspar STRESO, *Commentarius Analytico-Practicus in Epistolam ad Hebraeos, [120] Concionibus*, Hagae-Comitum: apud Casparum Doll & Michaellem van Heyningen, [1661], 4°. – AKv, R. 82670.
- 128) [Stephanus] SZEGEDI [KIS], *Assertio vera de Trinitate*, Genevae: Ex officina Eustachij Vignon, 1576,² 8°. – AKv, BMV, R. 335; RMK III, 651.
Coll. Theodor BEZA; Johannes PAPPUS, *De Hypostatica dvarvm in Christo naturarum vnione et eius effectis*, Genevae: apud Eustathium Vignon, 1579, 8°. – AKv, R. 335a.
Coll. Uő, *Athanasii dialogoi e' [gör.]*, *peri tēs hagian triados; (...) Basileiou logoi d' (...)*; *Anastasiou kai Kurillou ekthesis = Athanasii Dialogi V. de sancta Trinitate; Basilii Libri III (...)*; *Anastasii et Cyrilli compendiarum*, [Genevae]: excudebat Henricus Stephanus, 1570, 8°. – AKv, R. 335b; SIPOS 2004, i. m. 299.
- 129) Johannes Elaus TERSERUS, *Annotationes in Genesin*, Upsaliae: excudebat Johannes Pauli, [1657], 4°. – AKv, R. 82619.
Coll. [Valentinus SCHINDLER], *Lexikon pentaglotton, Hebraicvm, Chaldaicvm, Syriacvm, Talmvdico-Rabbinicvm, et Arabicvm; In Epitomen redactum à G[uilelmo]. A[labaster].*, Londini: excudebat Gulielmus Iones, Little Britaine, 1635, 4°. – AKv, R. 82620.
[Walterus KEUCHENIUS], *Rasche Theboth* [héb.], *sive abbreviaturæ Hebrææ*, S. l.: s. n., s. a., 4°. – Önálló jelzete nincs.
- 130) Daniel TOSSANUS, *Operum Theologicorum Volumen I, cum Notis ad calcem Thomae Stapletoni*, Hanoviae, Typis Wechelianis, apud Claudium Marnium et haeredes Iohannis Aubrii, [1604], 4°. – ARR, R. 84021
Coll. Uő, *Operum Theologicorum*, Vol. II, Hanoviae: apud Claudium Marnium et haeredes Iohannis Aubrii, [1604], 4°. – Önálló jelzete nincs.
- 131) Immanuel TREMELLIUS, *Grammatica Chaldaea et Syra*, [Genevae]: excudebat Henricus Stephanus, [1569], 8°. – AKv, R. 96063.

Coll. [Angelus CANINIUS], *Rekrúká rllisen arámi* [héb.] : *Institutiones linguae Syriacae, Assyriacae atque Talmudicae, unà cum Aethiopicæ, atque Arabicae collatione*, Parisiis: apud Carolum Stephanum, [1554], 8°. – AKv, R. 96064.

Coll. [Antonius Rodolphus CEVALLERIUS], *Rvdimenta Hebraicae linguae, De Hebraica Syntaxi canones generales*, [Genevæ]: excudebat Henr[icus]. Stephanus, (...) Huldrici Fuggeri typographus, [1567], 8°. – AKv, R. 96065.

132) Johannes TUNGERLARIUS, *Promptuarii Evangelici Pars [III] dicta Sacrosanctæ Scripturæ selecta, et ad Evangelia dominicarum et Festorum (...) accommodata*, Francofvrti [ad Oderam]: impensis Johannis Thymi Bibliopolæ, Typis Voltzianis, [1620], 4°. – AKv, R. 82693.

133) Zacharias URSINUS, *Opera Theologica*, I–III, ed. Quirinus REUTER, Heidelbergæ: typis Johannis Lancelotti, impensis Iona Rosæ, [1612], 2°. – AKv, R. 83303.

Coll. David PAREUS, *Miscellanea Catechetica*, S. I.: s. n., 2°. – Önálló jelzete nincs.

134) Nicolaus VEDELIUS, *De Cathedra Petri, seu de Episcopatu Antiocheno & Romano S. Apostoli Petri libri duo (...): Adversus Baronium & Bellarminum (...)*, Franekeræ: apud Uldericum Balck, & Joannem Fabianum Deuring, 1640, 8°. – AKv, R. 84449.

Coll. Georgius Caspar KIRCHMAIER, *De Paradiso, ave paradisi manucondiata, imperio antediluviano & Arca Noe*, Wittebergæ: impensis Andreae Hartmanni Bibl., Typis Matthæi Henckelii, [1662], 8°. – AKv, R. 84450.

135) Paulus VENETUS, *Historia inquisitionis: Adjuncta est Confessio Fidei*, trad. Andreas COLVIUS, Roterodami: Typis Arnoldi Leers, 1651, 12°. – AKv, R. 84466.

136) Arnoldus VILLANOVANUS, *Medicina salernitana, id est, Conservandæ bonæ valetvdinis praecepta*, ed. Iohannes CVRIO, Monspevvli: apud Franciscum Chouët, [1622], 8°. – AKv, R. 114618.

137) Daniel VOET, *Physiologia, opusculum posthumum, ab eius Fratere nunc editum*, Amstelodami: ex Officinâ Johannis à Waesberge, [1661], 4°. – AKv, R. 114987.

Coll. [Matthias NETHENUS], *Instructio Historica de Canonicis Tripartita; De Canonicorum & bonorum; Collectanea Anglicana, de primatu Regum Angliæ Ecclesiastico*, Amstelodami: ex Officinâ Johannis à Waesberge, [1641], 4°. – AKv, R. 114988.

138) Gisbertius VOETIUS, *Ta asketika* [gör.] *sive Exercitia pietatis (...); Addita est (...) Oratio de pietate cum Scientiâ conjugendâ*, Gorichemi: ex Officinâ Pauli Vink, Bibliopolæ, [1664], 8°. – AKv, R. 83179.

139) Bartholomæus WESTHEMERUS, *En damvs lector conciliationem*, Tigvri: apvd Andrea Gesnervm iuniorem, et Rodolphum Vuysenbachivm, [1552], 4°. – Kv, R. 83397.

- 140) Hermann WITSIUS, *Diatribae de septem Epistolarum Apocalypticarum, sensu Historico ac Prophetico*, Franequerae: ex Officini Johannis Gyselaer, 1678, 12°. – AKv, R. 123732.
- 141) Petrus de WITTE, *De verbeterde Catechizatie over den Heidelbergschen Catechismus der Gereformeerde Christelicke Religie [holl.]*, t^o Amsterdam: Michiel de Groot, 1663,² 8°. – AKv, R. 83131.
- 142) Christophorus WITTICHIUS, *Causa Spiritus Sancti, (...) contra C. C[hristophoro] S[andei]. Problema Paradoxum*, Lugduni Batavorum: apud Arnoldum Doude, 1678, 8° – AKv, R. 83685.
- 143) Wilhelm ZEPPERUS, *Sylva Homiliarum in Textus ex quatuor Evangelistis Dominicales*, Herbornae Nassoviorum: [Cristoph Corvinus], 1608, 4°. – AKv, R. 82720.

CSORBA, DÁVID

**Own-library of Dean of Kolozsvár, of
Michael Szathmárnémethi Mihály
(1638–1689)**

Michael Szathmárnémethi was a Calvinist preacher living in the 17th-c., and was famous for many of his bestsellers. He studied in Sárospatak and in the Low Countries. He was the most prolific writer of the second half of 17th-c. in Hungary, he wrote in many genre (i. e. Hebrew Grammer, Controversy, prayer-book, festive Sermons, explications on Psalms). He died in Cluj Napoca (Klausenburg / Kolozsvár) as Dean, and therefore his books remained in that place and were preserved in Republici Româna Academiei.

It was known that the preacher had left his library to the Reformed Church in Kolozsvár, but there were none of other issues until now. I deliver there a list of books with a precise documentation of bibliographical items. I'm plannig to prepare a whole analysis of these books, e. g. book-binding, possessors, provenance of items, datas of saling, and yet bibliophile custums of owner: all this matter should be published in a substantive monography before long.

As I can mesure it, book-list contains 261 publications in 143 volumes, and scarcely 25 books printed in Hungarian context and/or language (these are the so-called RMK-books). Language of that list is generally the latin, there is in part of other cultures, of Hungarian, Holland literatures, and of the Sacred languages (Hebrew, Aramaic, Syriac, Arabic and Greek). Substance of that personal library is a synthesis of contemporary theological and philosophical knowledge, its origin comes from international basis, and a remarkable amount derives beyond that from the renaissance presses. In sum I establish that the Transylvanian book-owner in the 17-c. was a well-educated theologian who had got a typical library.

Keywords: 17th century; Mihály Szathmárnémethi; history of press; books list; academic travel; erudition